

компонента правосвідомості потрібні глибокі зміни в економічному, політичному, духовному, правовому житті нашого народу. Правовиховна робота з молоддю повинна враховувати особливості визначення мети правової освіти й виховання; установлення атмосфери співробітництва між учасниками правовиховного процесу; рівень правової свідомості та правової культури молодих людей, їхню освіченість, розвиненість, вихованість, зокрема правову,

а також професійну, методичну, теоретико-практичну підготовку, педагогічну майстерність, наочність навчально-методичного матеріалу. Використання у правовиховній роботі з молоддю прогресивних форм та методів правового виховання допоможе донести до її свідомості такі варіанти дій, які містяться в нормах і принципах Конституції, у законах України й інших правових приписах, які закріплені в суспільній свідомості та схвалені нею.

ЛІТЕРАТУРА

1. Станік С. Динаміка правової культури : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Одеса, 1999. 20 с.
2. Правове виховання в сучасній Україні : монографія / А. Гетьман та ін. Харків : Право, 2010. 368 с.
3. Нестеренко О. Актуальні проблеми та цілі правового виховання молоді. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. Вип. № 35. С. 53–55.
4. Дробязко С. Поняття правової культури и основные направления повышения ее уровня в условиях формирования социального правового государства и правового гражданского. *Материалы круглого стола, 3–5 февраля 2005 г.* Минск : МИТСО, 2005. С. 10–15.
5. Карташов В. Правовая культура: понятие, структура, функции : монография. Ярославль : ЯрГУ, 2008. 200 с.
6. Максимов С. Правове виховання в сучасних дослідженнях: проблеми й перспективи. *Проблеми правового виховання в сучасній Україні* : матеріали круглого стола. 2009. Вип. 103. С. 228–233.
7. Максимов С. Правове виховання як чинник формування національної правової культури. *Вісник Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого*. 2012. № 3 (13). С. 117–119.
8. Богачова Л. Роль закону та інших форм існування права у формуванні правової культури. *Правова культура і громадянське суспільство в Україні* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. 2007. 214 с.
9. Скакун О. Теорія держави і права : підручник. Харків : Консум, 2001. 656 с.
10. Теорія держави і права : навчальний посібник / В. Суботін та ін. Донецьк : Знання, 2005. 327 с.
11. Основи правового виховання студентської молоді. З досвіду роботи викладачів аграрних навчальних закладів / Т. Іщенко та ін. Київ : Агроосвіта, 2018.
12. Войтанович О. Особливості правового виховання громадян України в сучасних умовах. *Форум права*. 2014. № 4. С. 55–60.
13. Максимов С. Українська правова культура: ціннісний вимір. Правосвідомість і культура політичного вибору громадян: структурно ціннісні зв'язки : монографія. 2007. 214 с.
14. Фіцула М. Правове виховання учнів : методичний посібник. Київ : Академія, 2002. 508 с.
15. Задорожна Г. Правове виховання особистості дитини: поняття, сутність, особливості. *Педагогічний часопис Волині*. 2017. № 4. С. 12–17.

УДК 34.01

ЛЕГАЛІЗАЦІЯ ІНСТИТУТУ ЕВТАНАЗІЇ В УКРАЇНІ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ ПІДХІД

LEGALIZATION OF THE INSTITUTE OF EUTHANASIA IN UKRAINE: THEORETICAL AND LEGAL APPROACH

Мерник А.М., к.ю.н., асистент кафедри теорії та філософії права
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Лукаш Є.Ю., студентка I курсу факультету адвокатури
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

У статті аналізується нормативно-правове регулювання заборони інституту евтаназії в Україні, досліджується рівень урегульованості цього питання у вітчизняному законодавстві, виокремлюється проблематика закріплення «права на смерть» через призму правових та морально-етичних аспектів, аргументується необхідність урегулювання інституту евтаназії в правовому аспекті, наголошується на можливостях зловживання правом в інституті евтаназії. Окрім цього, досліджується зарубіжний досвід легалізації інституту евтаназії, на основі його вивчення виокремлюються активний і пасивний види. Розглядається можливість легалізації інституту евтаназії в Україні в умовах сьогодення.

Ключові слова: інститут права, евтаназія, права людини, право на смерть, право на життя, активна евтаназія, пасивна евтаназія.

В статье проводится анализ нормативно-правового регулирования запрета института эвтаназии в Украине, исследуется уровень урегулирования этого вопроса в отечественном законодательстве, выделяется проблематика закрепления «права на смерть» через призму правовых и морально-этических аспектов, аргументируется необходимость урегулирования института эвтаназии в правовом аспекте, наголошается на возможности злоупотребления правом в институте эвтаназии. Кроме этого, осуществляется исследование зарубежного опыта легализации института эвтаназии, на основе его изучения выделяется активный и пассивный вид эвтаназии. Рассматривается возможность легализации института эвтаназии в Украине в современных условиях.

Ключевые слова: институт права, эвтаназия, права человека, право на смерть, право на жизнь, активная эвтаназия, пассивная эвтаназия.

In this article, the author analyzes the legal acts regulating the euthanasia procedure in Ukraine, examines the level of regulation of this issue in the national legislation, sets out the main issues of consolidation of the "right to death" through the prism of legal and moral – ethical aspects, gives the main "for and against" about euthanasia, which can be attributed both to general issues and to the specific one concerning its specific permission in Ukraine. The author also studies foreign experience in the legalization of euthanasia, especially those countries where the law is

permitted both to active and the passive form of euthanasia. Author considers the necessities and possibilities of its legalization in Ukraine in today condition.

Issues of legislative consolidation and legalization of the Institute of euthanasia (both in material and procedural aspects) in Ukraine remain unresolved. Legalization of this institution in foreign countries causes legal discussions among scientists in the field of medicine, philosophy and law. The urgency and necessity of addressing and emphasizing the attention of the society and specialists in the sphere of law on this question arises, first of all, because modern legal science, among the priorities of the values of development of all humanity, places human rights. In the conditions of scientific and technological progress, human rights are becoming relevant due to the constant development of mankind, which opens a new dimension of human rights, revealing the genesis of human rights in the fourth generation and providing for the right of a person to change sex, organ transplantation, same-sex marriage and euthanasia, etc. The analysis of Ukrainian legislation in the field of human rights testifies to the unsettled nature of the euthanasia institute in Ukraine, and therefore the research is particularly relevant: legal preconditions for the formation of the institute of euthanasia in the domestic legal system; availability of real socio-legal relations that predetermine the necessity of legal regulation of the institute of euthanasia in Ukraine; foreign experience in the legislative consolidation of the Institute of euthanasia and its functioning within the framework of medical law.

Key words: euthanasia, right to death, right to life, active and passive euthanasia, illegal euthanasia, human rights of the fourth generation.

Постановка проблеми. В Україні питання законодавчого закріплення та легалізації інституту евтаназії (як у матеріальному, так і в процесуальному аспектах) залишається ще не вирішеним. Легалізація цього інституту в зарубіжних країнах викликає правові дискусії серед науковців у галузі медицини, філософії та права. Актуальність і необхідність звернення та акцентування уваги суспільства та фахівців зі сфери права на це питання постає тому, що сучасна юридична наука серед пріоритетності цінностей розвитку всього людства ставить саме права людини. В умовах науково-технічного прогресу права людини набувають своєї актуальності через постійний розвиток людства, що відкриває новий вимір прав людини, розкриваючись у четвертому поколінні генези прав людини та передбачаючи право людини на зміну статі, трансплантацію органів, одностатеві шлюби, евтаназію тощо. Аналіз українського законодавства у сфері прав людини свідчить про неврегульованість інституту евтаназії в Україні, тому особливо актуальним є дослідження:

- правових передумов формування інституту евтаназії у вітчизняній правовій системі;
- наявності реальних суспільно-правових відносин, що зумовлюють необхідність правового регулювання інституту евтаназії в Україні;
- зарубіжного досвіду законодавчого закріплення інституту евтаназії та його функціонування в межах медичного права.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у дослідженні основних питань, які стосуються морально-етичних та правових аспектів інституту евтаназії, зробили Н.М. Борисович, М.Д. Вітрук, О.П. Горова, О.В. Грищенко, Г.В. Губенко, А.В. Колодія, Л.П. Коновалов, А.Д. Олійник, П.А. Робінович, А.В. Соловійов.

Метою статті є здійснення аналізу нормативно-правових актів, які регулюють підвалини утворення інституту евтаназії в Україні, дослідження закордонного досвіду легалізації цього інституту.

Вклад основного матеріалу. Головним та фундаментальним правом людини, що посідає значне місце у системі її головних немайнових прав, спрямованих на забезпечення природного існування фізичної особи, є право людини на життя – особисте немайнове право людини, що полягає у праві самостійно вирішувати основні питання власного життя та право розпоряджатись ним. Якщо розглядати евтаназію правом на смерть, то можна говорити про те, що вона має таке ж походження, як і право на життя, або є частиною права на життя, оскільки останнє вміщує право розпоряджатись своїм життям. Різницею між правом на життя та правом на смерть є те, що право на життя пройшло довгий та складний шлях визнання на міжнародному та національному рівнях, а право на смерть не розглядалося в межах правової доктрини, не було предметом закріплення в законодавстві.

Для розуміння внутрішнього змісту інституту евтаназії звернемося до етимологічного значення цього слова. Так, термін «евтаназія» у перекладі з давньогрецької мови означає «легка, щаслива смерть». Основною про-

блематикою здійснення евтаназії займався Френсіс Бекон у 1623 році. Так, у своїй праці «Про достоїнство та припорошення науки» він надав своє визначення процесу евтаназії як полегшення лікарем болю у пацієнта, який не має жодної надії на одужання і має лише можливість померти легкою та безболісною смертю [1, с. 36].

Сучасна наука дає велику кількість визначень поняттю евтаназії. Так, фармацевтична енциклопедія визначає його як умисне позбавлення життя хворого з метою полегшення його страждань [2]. У Британській енциклопедії евтаназію позначають словосполученням «милосердне вбивство», що означає «дію чи практику, спрямовану на отримання безболісної смерті осіб, які страждають від болю при невиліковних хворобах чи фізичних розладах» [3].

Слід наголосити, що евтаназію можна класифікувати за критеріями участі у процедурі проведення на активну і пасивну. Пасивна евтаназія передбачає припинення надання опосередкованої медичної допомоги, яка спрямовується на продовження життя, наслідком чого стає біологічна смерть пацієнта. Тобто в цьому разі йдеться про пасивну поведінку суб'єктів евтаназії, яка полягає у бездіяльності – відсутності дій, утримання від них.

Цікавою є думка В. Блабко, який у своїй статті до пасивної евтаназії зараховує несвоєчасне прибуття карети швидкої допомоги за викликом, наслідком чого настає смерть хворого [4, с. 56]. У цьому аспекті необхідно розглядати евтаназію як вид юридично значущої поведінки, тобто врегульовану нормами права поведінку особи, що має певні юридичні наслідки. При цьому в контексті врегульованості цього інституту в межах права має йтися саме про правомірну поведінку, тобто таку, що, по-перше, відповідає нормам права, а по-друге, є соціально корисною. У прикладі, що наводиться у роботі В. Блабко, йдеться про юридичний казус, оскільки водій та лікарі швидкої допомоги не передбачали і через конкретні умови в цій ситуації не мали та не могли передбачити настання смерті хворого. Коли ж йдеться про пасивну евтаназію, то вина суб'єкта виражається у прямому умислі, тобто особа свідомо утримується від дій із метою настання смерті хворого.

Зовні активна евтаназія виражається у введенні хворому лікарських засобів або інших засобів і препаратів, які спричиняють швидку і безболісну смерть. Активна форма може бути здійснена як самим лікарем, так і пацієнтом за допомогою лікаря. Тобто в цьому разі йдеться про активну поведінку суб'єктів евтаназії, яка полягає у конкретних діях, зокрема має зовнішній вияв.

Зазначена класифікація видів евтаназії є необхідною для того, щоб під час аналізу українського законодавства чітко виокремити аспекти, які в ньому врегульовані/неврегульовані, щодо чого наявна/відсутня заборона.

Розглядаючи конституційно-правове регулювання права на життя, необхідно наголосити, що у ст. 3 та 27 Конституції України зазначено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека є найвищою соціальною цінністю. Кожна людина має невід'ємне право на життя [5].

Що ж стосується питання врегулювання в українському законодавстві інституту евтаназії, то сьогодні чинні норми права забороняють застосування будь-якого виду евтаназії (як активної, так і пасивної). Цю заборону визначено в п. 8 ст. 52 Основ законодавства України про охорону здоров'я [6]. Так, медичним працівникам забороняється здійснення евтаназії – навмисного прискорення смерті або вмертвіння невиліковно хворого з метою припинення його страждань. Можна зробити висновок, що активний вид евтаназії заборонений у чинному законодавстві України.

На відміну від активного виду евтаназії, пасивний безпосередньо не забороняється чинним законодавством України. При цьому є норма права, яка опосередковано наголошує на неможливості використання пасивної евтаназії. Так, відповідно до п. 2 ст. 52 Основ законодавства України про охорону здоров'я [6], медичні працівники зобов'язані надавати медичну допомогу в повному обсязі пацієнтові, який перебуває в невідкладному стані.

П. 4 ст. 28 Цивільного кодексу України [7] також передбачено заборону на задоволення прохання фізичної особи про припинення її життя. Слід наголосити, що під час підготовки Цивільного кодексу України у 2003 році намагалися легалізувати добровільну пасивну евтаназію, проте зазначена норма так і не ввійшла в текст чинного Цивільного кодексу України [8, с. 30].

Аналіз чинного українського кримінального законодавства дає змогу стверджувати, що евтаназія сьогодні не лише заборонена чинним законодавством, а її вчинення вважається злочином в Україні – умисним убивством (ч. 1 ст. 115 Кримінального кодексу України [9], за вчинення якого передбачено покарання у виді позбавлення волі строком від семи до п'ятнадцяти років).

Розгляд чинного законодавства України дає можливість зробити такі висновки. По-перше, евтаназія (як підстава законного позбавлення життя людини) заборонена низкою нормативно-правових актів. По-друге, вчинення особою евтаназії вважається злочином на території України і тягне за собою кримінально-правову відповідальність. По-третє, чинним законодавством України не передбачено розмежування пасивної й активної евтаназії, при цьому зі змісту норм Основного законодавства України про охорону здоров'я [6] можна зробити висновок про заборону як активної, так і пасивної евтаназії.

У юридичній науці, медичній практиці та нормах моралі залишається дискусійним питання щодо зарахування ненадання медичної допомоги невиліковно хворому через відсутність спеціальної медичної апаратури, ліків або грошей у родичів до пасивної евтаназії. Є обґрунтованою позиція про те, що пасивна евтаназія – це ненадання медичної допомоги внаслідок не відсутності засобів, а свідомого бажання скерувати свої дії на припинення страждань невиліковно хворого шляхом настання смерті.

Оскільки українська держава як політичний інститут у суспільстві відіграє важливу роль в організації та спрямуванні суспільного життя в усіх його сферах, зокрема в соціально-медичному забезпеченні, питання достатнього медико-технічного забезпечення лікарень є компетенцією держави. Проте питання недостатнього медико-технічного забезпечення, зловживання правом у процесі здійснення цього процесу повинні розглядатися в межах не питання інституту евтаназії, а адміністративного права, відповідальності за смерть хворого, зважаючи на нестачу медичного оснащення, не має кваліфікуватися так, як і евтаназія, в межах ст. 115 Кримінального кодексу України [9].

Якщо говорити про легалізацію інституту евтаназії в країнах Європи, Америки, Азії, то доцільно зазначити, що її закріплення в законодавстві певних країн – це винятки із загальних правил, а не світова тенденція. Підвередити цю тезу можна тим, що проведення як активної, так і пасивної евтаназії не є забороненим у Нідерландах, Бельгії, Швей-

царії, деяких штатах США та районах Австралії, Люксембурзі. Пасивна евтаназія не дозволена (але прямо й не заборонена) в Німеччині, Іспанії, Франції, Албанії, Ізраїлі, проте ці країни виступають проти введення активної евтаназії. У Канаді та Японії зараз обговорюється можливість легалізації «права на смерть».

Першою країною, в якій легалізували добровільну смерть, є Нідерланди. У 1984 році Верховний суд країни визнав добровільну евтаназію прийнятною. Однак її легалізацію й унормування здійснено у 2002 році шляхом ухвалення Закону «Про припинення життя за бажанням чи допомогу в самогубстві», норми якого розповсюджуються суто на смертельно хворих пацієнтів, у яких немає шансів на одужання або хоча б на значне поліпшення стану. І до самих пацієнтів, і до лікарів закон висуває досить серйозні вимоги щодо дотримання процесуальних норм. Рішення про процедуру евтаназії пацієнт повинен висловити сам. Опікуни й батьки мають юридичну силу тільки тоді, коли пацієнтом є неповнолітній. Іноземці не можуть здійснювати евтаназію в Нідерландах.

Наступною країною, яка у 2002 році легалізувала активну евтаназію, стала Бельгія. Норми права щодо регулювання інституту евтаназії багато в чому схожі з тими, які діють у Нідерландах. Добровільно піти з життя можуть лише смертельно хворі пацієнти, які відчувають нестерпні страждання і досягли вісімнадцятирічного віку. У країні створено спеціальну Федеральну комісію, до компетенції якої належить нагляд та контроль за діяльністю лікарів, що вчиняють евтаназію, видаючи позитивні висновки на неї.

Що ж стосується осіб, які не досягли вісімнадцятирічного віку, але при цьому є смертельно хворими та відчувають нестерпні страждання, то у 2014 році королем Бельгії підписано перший і сьогодні єдиний у світі закон, що стосується дитячої евтаназії, що дозволяє її використовувати для неповнолітніх дітей. Це може відбутися за власним бажанням, згодою батьків або опікунів та наявності документального підтвердження психіатра та психолога про усвідомлення невиліковною дитиною свого вибору [12].

Швейцарське законодавство у сфері евтаназії є найліберальнішим у світі, оскільки в країні дозволено проведення евтаназії не лише щодо громадян країни, а й щодо іноземців. Привертає увагу спосіб легалізації інституту евтаназії у Швейцарії, що відбувається шляхом проведення референдуму. Убачається, що саме такий спосіб унормування інституту евтаназії в межах права та його легалізація є таким, що відповідає сучасному розвитку людства, яке базується на принципах демократії, верховенства права та захисту прав і свобод людини і громадянина. Окрім цього, вирішення питання легалізації інституту евтаназії в тій чи іншій країні шляхом референдуму дозволить мінімізувати суперечки між нормами моралі, релігії та права з питань інституту евтаназії, адже свідомий вибір населення країни відображатиме реальний стан суспільної свідомості щодо цього питання.

Що ж стосується Швейцарії, то ініціаторами референдуму в країні виступили Федеральний демократичний союз і Євангельська партія. При цьому зазначені суб'єкти намагалися припинити використання евтаназії щодо іноземців шляхом референдуму, адже в практичному вимірі склалася ситуація, коли Швейцарія стала єдиною країною у світі, де: 1) інститут евтаназії легалізовано; 2) суб'єктами евтаназії можуть бути як громадяни країни, так й іноземці, що призвело до масового проведення інституту евтаназії щодо іноземців у країні. Зазначена статистика свідчить про актуальність та суспільну необхідність легалізації інституту евтаназії в країнах світу. Слід зазначити, що на референдумі жителі Швейцарії в абсолютній більшості (84,5%) висловилися за легалізацію евтаназії для невиліковно хворих, зокрема іноземців [11].

У США правове регулювання інституту евтаназії зумовлено федеративним територіальним устроєм дер-

жави, де кожен окремий штат може встановлювати власні закони, зокрема з питання евтаназії. Так, наприклад, в Орегоні, Вашингтоні, Монтані, Вермонті і Каліфорнії евтаназія дозволена. Добровільний відхід із життя може бути дозволений лише смертельно хворій людині, якій залишилося жити не більше півроку. Його діагноз має бути підтверджений двома незалежними лікарями (як мінімум). Причому сам пацієнт повинен не тільки підтвердити, що перебуває в здоровому глузді, а й тричі висловити своє бажання померти. Привертає увагу те, що в штаті Орегон лікар має право виписати невиліковно хворій людині смертельну дозу препарату, але ввести її собі пацієнт повинен сам. Водночас у штаті Джорджія евтаназію заборонено законодавчо. Розглядаючи ситуацію в інших штатах США, доходимо висновку, що там евтаназію заборонено, а її незаконне проведення тягне за собою кримінальну відповідальність.

Проаналізувавши практику легалізації евтаназії в країнах світу, можна прослідкувати таку закономірність між країнами, які її легалізували, як високий рівень життя населення та реальне дотримання і захист гарантованих державою прав людини, демократизм та ліберальність державної політики, висока правова свідомість та рівень освіченості населення. Можна зробити висновок, що необхідною умовою теоретичного розроблення та практичної об'єктивізації в реальні суспільні відносини права на смерть шляхом евтаназії (як права людини четвертого покоління) є досягнення відповідного ступеня розвитку суспільства тієї чи іншої країни, гарантування високого рівня розвитку прав людини, економічних та соціальних благ населення.

На сучасному етапі розвитку законодавства України щодо основоположних прав і свобод людини питання про нормативно-правове закріплення права на смерть та ухвалення спеціального закону, змістом якого стане регулювання питання поняття, завдань, принципів та процедури евтаназії, на державному рівні не розглядається. Проте зазначене питання все більше привертає увагу науковців та вивчається на доктринальному рівні.

Так, учені вважають, що легалізація активної і пасивної евтаназії може призвести до таких негативних наслідків:

1) інститут евтаназії суперечить медичній етиці, оскільки діяльність лікаря (відповідно до клятви Гіппократа) має бути направлена на збереження життя людини, а не на його припинення. Етичний кодекс лікаря України також закріплює цей принцип і зазначає, що завданням лікаря є зменшення страждань при невиліковних хворобах, під час народження і настання смерті, тобто акцент робиться на розвитку та вдосконаленні паліативної медицини;

2) інститут евтаназії може вступати в протиріччя з релігійними нормами. Незважаючи на те, що відповідно до ст. 35 Конституції України [5] в нашій державі гарантується свобода віросповідання, більшість населення сповідує християнську віру. Інститут евтаназії, що розглядається крізь призму християнських релігійних норм, може прирівнюватися до акту самогубства, яке у релігійній доктрині є тяжким гріхом. Зважаючи на вищезазначене, легалізація інституту евтаназії може спричинити масове неприйняття його членами українського суспільства, а побудова стабільної правової системи в будь-якій державі вимагає не створення, а подолання колізій і протиріч між правом і релігійними нормами, досягнення глибокої та гнучкої взаємодії між ними;

3) правовий аспект. Легалізація евтаназії та врегулювання суспільних відносин, пов'язаних із процедурою її проведення, потребує проведення нормотворчості вповноваженими на це суб'єктами з розроблення, розгляду, ухвалення та офіційного оприлюднення:

– відповідних змін до Конституції України, що буде закріплювати право на смерть на рівні конституційно-

правового регулювання. Слід зазначити, що питання внесення відповідних змін до Конституції України з питань евтаназії є об'ємним за формою та складним за змістом і має стати предметом розгляду окремого дослідження;

– спеціального закону щодо визначення основних термінів інституту евтаназії, закріплення правового статусу суб'єктів, процедури та порядку її проведення, встановлення відповідальності за правопорушення, що можуть виникати в результаті порушення своїх прав та обов'язків суб'єктами евтаназії. Слід зазначити, що робота з нормотворчості щодо врегулювання питання евтаназії в правовому полі передбачає необхідність залучення спеціалістів зі сфери медицини та права, закордонних експертів;

– відповідних змін до чинного законодавства України щодо структурних елементів інституту евтаназії, які межують з іншими галузями права, зокрема Кримінального та Цивільного кодексів України, Основ законодавства України про охорону здоров'я.

Окремо слід наголосити на тому, що в межах створення ефективного правового механізму реалізації права на смерть шляхом інституту евтаназії не є достатньою гарантією добросовісності проведення цієї процедури створення лише відповідної нормативно-правової бази, тому постає питання у необхідності створення спеціального органу, який буде мати наглядові функції. Цей процес вимагає значних фінансових витрат. В умовах сьогодення в Україні є більш важливі проблеми в економічному та соціальному секторі, які потребують негайного вирішення, тому пріоритети в державній політиці зараз мають інший вектор;

4) криміналізація медицини, зловживання серед медичного персоналу і нехтування своїм професійними обов'язком, вірогідність помилкового діагнозу, можливості зловживанням правом родичами задля майнового збагачення – збірні ризики, які можна об'єднати в один пункт, оскільки вони є вірогідними, але не обов'язковими після легалізації евтаназії в Україні.

Розглянувши погляди науковців та фахівців, що виступають проти легалізації інституту евтаназії, необхідним є розгляд міркувань авторів, що намагаються довести необхідність виникнення зазначеного інституту в правовій українській системі:

1) надання людині права на смерть є невід'ємною частиною та засобом повної реалізації права на життя. Якщо людина має право на життя, то вона має право розпоряджатись ним на власний розсуд;

2) говорити про відсутність елементів інституту евтаназії поза межами правового регулювання в українському суспільстві сьогодні не можна, але при цьому вона реалізується без відповідної процедури колом суб'єктів, що не мають необхідного професійного та практичного досвіду, без проведення відповідного контролю над процесом проведення, без неможливості притягнення до відповідальності у разі порушення прав і свобод людини і громадянина;

3) безнадійно хвора людина може виступити як донор органів для пацієнтів, котрим життєво необхідною є трансплантація. У такому разі інститут евтаназії може розглядатися в діалектичній єдності права на смерть для невиліковно хворих та права на життя для пацієнтів, які потребують пересадки органів;

4) під час установа та законодавчого закріплення вимог до осіб, щодо яких може бути проведена евтаназія, та форм юридичного оформлення цієї процедури, проведення аналізу загальної клінічних показників пацієнта декількома незалежними експертами-медиками для підтвердження термінальної стадії, невиліковності, болісності захворювання задля унеможливлення наявності неточного діагнозу суровий контроль держави за процедурою оформлення та здійснення евтаназії й добровільна згода самого пацієнта стануть дійсним виразом у практичному вимірі прав людини четвертого покоління;

5) евтаназія забезпечить реалізацію принципу гуманізму – одного з основоположних принципів права, оскільки вона зможе зменшити муки невиліковно хворого пацієнта, тому право на евтаназію – це право не заради всіх, а задля конкретної групи людей, які через певні обставин цього потребують.

Наостанок звернемося до думки О. Цомко-Пестеревої, яка зазначає, що дискусії щодо евтаназії, всі «за» і «проти» – це «майновий конфлікт» через право на життя. Представники двох протилежних думок ніколи не зможуть дійти консенсусу, допоки суспільство не вирішить, ким є людина стосовно свого життя – власником чи тримачем [10].

ЛІТЕРАТУРА

1. Невгод В. Евтаназія – вчора, сьогодні, завтра. *Людина і світ*. листопад. 2003. С. 36.
2. Фармацевтична енциклопедія. URL: <https://www.pharmacencyclopedia.com.ua>
3. Encyclopedia Britannica. URL: <https://www.britannica.com/search>
4. Блабко В. Евтаназія: соціально – правові проблеми. *Вісник прокуратури*. 2009. С. 55–59.
5. Конституція України від 28 серпня 1998 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/254к/96>
6. Основи законодавства України про охорону здоров'я від 19 листопада 1992 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>
7. Цивільний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
8. Анікіна Г.В. Перспективи легалізації евтаназії в Україні. *Форум права*. 2009. № 3. С. 25–34. URL: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2009-3/09agvevu.pdf>
9. Кримінальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
10. Цомко-Пестерева О.О. Проблеми евтаназії в контексті біоетики. *Мультиверсум. Філософський альманах*. Київ: Центр духовної культури, 2005. № 51. URL: https://www.filosof.com.ua/Jornel/M_51/Comko.htm
11. 7 країн, в яких легалізована евтаназія. URL: <https://www.ukrnews24.net/>
12. Бельгія прийняла беспрецедентний закон о детской эвтаназии. 3 марта 2014. URL: <http://www.mk.ru/politics/world/article/>

УДК 342.15

ПОНЯТТЯ ДЕРЖАВА ТА ДЕРЖАВНІСТЬ: ЗМІСТ ТА СПІВВІДНОШЕННЯ (ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ)

CONCEPT OF STATE AND STATE: CONTENT AND THEIR RELATIONSHIPS (HISTORICAL AND LEGAL ASPECTS)

Мерник А.М., к.ю.н., асистент кафедри теорії та філософії права
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Ярова А.С., студентка I курсу факультету адвокатури
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

У статті проводиться аналіз поняття «держава» та «державність». Через ознаки цих двох політико-правових явищ розкривається їх схожість та співвідношення, базуючись при цьому на декількох концепціях та поглядах. Зазначено, що держава розглядається у двох аспектах – вузькому та широкому, розкрито зміст кожного з них. Наведено основні ознаки держави. Звертається увага та наводяться приклади з історії України (такі історичні форми української державності, як державність Київської Русі, козацька та радянська державності) задля повного розкриття цієї тематики. Аналізуючи поняття «державність», робиться висновок про існування різних поглядів на її зміст. На основі проведеного аналізу наводиться власне бачення поняття «державність» та її співвідношення з поняттям «держава».

Ключові слова: держава, державність, суспільство, правова організація, державний апарат.

В статье проводится анализ понятия «государство» и «государственность». Через признаки этих двух политико-правовых явлений раскрывается их сходство и соотношение, основываясь при этом на нескольких концепциях и взглядах. Отмечено, что государство рассматривается в двух аспектах – узком и широком, раскрыто их содержание. Приведены основные признаки государства. Обращается внимание и приводятся примеры из истории Украины (такие исторические формы украинской государственности, как государственность Киевской Руси, казацкая и советская государственности) для полного раскрытия этой темы. Анализируя понятие «государственность», делается вывод о существовании различных взглядов на ее содержание. На основе проведенного анализа приводится собственное видение понятия «государственность» и ее соотношение с понятием «государство».

Ключевые слова: государство, государственность, общество, правовая организация, государственный аппарат.

In this article, the author analyzes the concept of "state" and "statehood", revealing their similarities and relationships based on several concepts and views through the signs of these two phenomena. It is noted that the state is considered in two aspects – narrow and broad, their content is disclosed. The main features of the state are given. The main features of the state include: territory, participation in international relations, the existence of the institute of citizenship, the apparatus of state power, sovereignty, the functioning of state bodies, the possibility of coercive measures and the legal basis. The author also referred to a meaningful forum of statehood, which, in his opinion, is based on the interests of the political organization and its priorities. There are many approaches to understanding the concept of "state" (class, universal, religious, racial, national, etc.), but each of them is limited in its content. The author also drew attention and gives examples from the history of Ukraine (historical forms of Ukrainian statehood, such as: statehood of Kievan Rus, Cossack and Soviet statehood) for the full disclosure of this topic. Analyzing the concept of "statehood", the author turns to different views on its content. Statehood, being an institutional system, includes, first of all, a system of state authorities and government. At the same time, statehood also includes the institutions of society, but only those one that interact with state authorities and management in the implementation of the last functions of the management of society. But it is important to take into account that the concept of "statehood" should not be equated with the whole society, public relations. The conclusion is the actual vision of the concept of "statehood" and its relation with the notion of "state".

Key words: state, statehood, society, legal organization, state apparatus.